

УДК 343.241(477)

Олександр Ободовський,*канд. юрид. наук, доцент кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРО КАРАНІСТЬ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ: ВІД ОСОБЛИВОСТЕЙ ДО САМОСТІЙНОСТІ

Стаття присвячена огляду питань, які виникають під час призначення покарання неповнолітнім. У Кримінальному кодексі України положення про застосування покарання до неповнолітніх закріплені як додатковий поряд із відповідними положеннями, передбаченими для повнолітніх осіб. Це призводить до низки проблем у практиці застосування Закону України про кримінальну відповідальність. Ключем до розв'язання зазначених проблем може стати підхід, за якого покарання неповнолітнім визначатиметься не в межах санкції, встановленої для повнолітніх осіб, а в межах окремої санкції.

Ключові слова: неповнолітні, призначення покарання, обставини, які пом'якшують покарання, диспозиція, санкція.

Постановка проблеми. На кожне злочинне діяння держава має певним чином відреагувати. Відреагувати незалежно від того, хто вчинив це діяння, – особа, яка досягла вісімнадцятирічного віку, чи особа, яка є неповнолітньою. Однією з форм такої реакції є призначення винному покарання.

У конкретному випадку вибір виду та (або) меж покарання для неповнолітнього може становити певні труднощі. Це пов'язано з тим, що чинний Кримінальний кодекс України (далі – КК України) орієнтований насамперед на встановлення санкцій (покарань) для повнолітніх, особливості ж призначення покарання неповнолітнім особам визначені наче на додаток до цього. Водночас для кожної людини справа (провадження) саме щодо неї є основною, а всі інші справи (провадження) витісняються ніби на другий план. Тому суд мав би призначати покарання неповнолітнім, виходячи не з додатковості відповідних положень КК України, а з того, що вони мають самостійне основне значення.

Питання про караність учинених неповнолітніми злочинів – це частина більш загальної проблематики – проблематики про злочинність неповнолітніх і заходи державного реагування на неї. З іншого боку, тема про караність злочинних діянь неповнолітніх тісно пов'язана з ученням про покарання та про призначення покарання. У зазначених напрямках виконано досить багато наукових досліджень, представлених кандидатськими й докторськими дисертаціями, монографіями, статтями і т. д. За результатами цих досліджень напрацьовано низку теоретичних положень, які могли б сприяти покращенню законодавчого регулювання питань, що виникають під час призначення покарання неповнолітнім, крім того, вони могли б стати орієнтирами для правозастосовної практики. Однак навіть дуже поверховий аналіз матеріалів судової практики показує, що суди все ще допускають помилки в застосуван-

ні покарання до осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку. Це підтверджує необхідність подальших досліджень питання про караність злочинів, учинених неповнолітніми.

Метою статті є розгляд положень КК України про призначення покарання неповнолітнім і формулювання висновків про засади, відповідно до яких має здійснюватися законодавче регулювання зазначеного питання, а також прийняття рішення органом правозастосування.

Виклад основного матеріалу. Хоча в КК України і є окремий розділ, присвячений особливостям кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх (розділ XV Загальної частини), особливості караності вчинених зазначеними особами злочинних діянь передбачені також і в інших розділах Загальної частини КК, зокрема в розділі XI («Призначення покарання»).

Учинення злочину неповнолітнім є обставиною, яка пом'якшує покарання (п. 3 ч. 1 ст. 66 КК України). Відповідно до роз'яснень, наданих Пленумом Верховного Суду України в постанові «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх» (абзац 2 п. 10), ця обставина «обов'язково має враховуватись при призначенні покарання – незалежно від того, чи досяг підсудний на час розгляду справи повноліття» (курсив наш. – О. О.) [1]. Висновок про обов'язковість урахування вказаної обставини як такої, що пом'якшує покарання, можливо, був зроблений, виходячи з буквального розуміння формулювання ч. 1 ст. 66 КК України, де вжито слово «визнаються», а не «можуть бути визнані» чи щось подібне. А.С. Хильченко також дотримується думки про те, що обставини, закріплені в ч. 1 ст. 66 КК України, обов'язково мають ураховуватись під час призначення покарання: «Кожна з обставин, передбачених ч. 1 ст. 66 КК України, має обов'язкове

пом'якшуюче значення...» [2, с. 248]. Очевидно, іншої позиції дотримується Л.К. Маньковський: «Усі обставини, які впливають на призначення покарання неповнолітньому, мають ураховуватися в їх сукупності. Тобто *сам факт учинення злочину особою, яка не досягла 18-річного віку, ще не є підставою для обов'язкового пом'якшення становища* такої особи» (курсив наш. – О. О.) [3, с. 178].

Водночас Т.І. Іванюк звертає увагу на можливість неодноразового врахування під час призначення покарання такої обставини, як «учинення злочину неповнолітнім»: при оцінці особи винного і як обставини, яка пом'якшує покарання, і тому пропонує виключити цю обставину з ч. 1 ст. 66 КК України та віднести її до ознак, які характеризують особу винного [4, с. 4, 8]. Виключити з переліку обставин, що пом'якшують покарання, Т.І. Іванюк пропонує й обставину, закріплену в п. 9 ч. 1 ст. 66 КК України, а саме: виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, поєднане з учиненням злочину у випадках, передбачених КК України. Як зазначає дослідниця, вплив цієї обставини на призначення покарання «передбачено в ч. 3 ст. 43 КК України, а тому визнання її ще й обставиною, яка пом'якшує покарання, призводить по суті до подвійного її врахування при призначенні покарання» [4, с. 4, 8].

Така ж ситуація може скластися, якщо суд одночасно буде керуватися й положеннями, передбаченими в тих статтях розділу XV Загальної частини КК України, які встановлюють особливості застосування певного виду покарання до неповнолітніх, і положеннями п. 3 ч. 1 ст. 66 КК України. Тоді, з одного боку, неповноліття винного стане підставою для призначення покарання в меншому розмірі (на менший строк) порівняно з розміром (строком), у якому (на який) відповідне покарання може бути призначене повнолітній особі, а з іншого – буде врахований як обставина, що пом'якшує покарання.

Формально КК України не містить перешкод для зазначеного подвійного врахування: відповідно до ч. 3 ст. 66 Кодексу суд не може ще раз враховувати при призначенні покарання як таку, що його пом'якшує, обставину, яка закріплена в переліку обставин, що пом'якшують покарання, якщо вона передбачена в статті Особливої частини КК України як ознака злочину, що впливає на його *кваліфікацію*, а вчинення злочину неповнолітнім не передбачене в статтях Особливої частини КК України як обставина, що впливає на кваліфікацію злочину. Проте формальний підхід до застосування КК України в такому разі призводить до *викривлення сутності* припису ч. 3 ст. 66 Кодексу й до прийняття несправедливого рішення: в одних ситуаціях подвійне врахування неможливе, а в інших, виявляється, уже дозволене.

Для того, щоб не допустити подвійного врахування такої обставини, як учинення злочину неповнолітнім, при прийнятті рішення можна виходити з типу поєднання покарань, які

за певний злочин можуть бути застосовані до неповнолітніх, і покарань, передбачених за цей же злочин у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України (покарань, які за цей же злочин можуть бути застосовані до повнолітніх). Зазначених типів, очевидно, буде немало, але практичне значення матиме виділення насамперед таких: типу, коли застосування положень Загальної частини КК України, якими визначені види й розмір (строки) покарань неповнолітніх, призводить до того, що суд здійснюватиме призначення покарання в більш м'яких межах порівняно з межами, передбаченими в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України, і типу, за якого вказане пом'якшення не застосовується, отже, суд при призначенні покарання має виходити з тих же меж, що й для повнолітніх осіб.

Перший тип поєднання покарань можна спостерігати, наприклад, у разі вчинення умисного вбивства з корисливих мотивів (п. 6 ч. 2 ст. 115 КК України). У санкції передбачені такі основні види покарань, як позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років, довічне позбавлення волі, а також додаткове покарання у вигляді конфіскації майна. До неповнолітнього не можна застосувати довічне позбавлення волі (ч. 2 ст. 64, ч. 1 ст. 98 КК України) і конфіскацію майна (ч. 2 ст. 98 КК України). Тому суд може призначити неповнолітньому лише покарання у вигляді позбавлення волі (на строк від десяти до п'ятнадцяти років). Отже, у розглянутому прикладі така обставина, як учинення злочину неповнолітнім, урахована вже при визначенні меж караності діяння, а тому врахування цієї обставини ще й на підставі п. 3 ч. 1 ст. 66 КК України як такої, що пом'якшує покарання, призведе до подвійного її врахування.

Про другий тип можемо говорити в разі вчинення, зокрема, крадіжки, передбаченої ч. 3 ст. 185 КК України (карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років), грабежу, передбаченого ч. 2 ст. 186 КК України (карається позбавленням волі на строк від чотирьох до шести років), розбою, передбаченого ч. 1 ст. 187 КК України (карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років). Усі названі злочини є тяжкими (ч. 4 ст. 12 КК України). За їх учинення покарання у вигляді позбавлення волі може бути призначене неповнолітньому на строк не більше семи років (п. 3 ч. 3 ст. 102 КК України). Отже, і для повнолітнього, і для неповнолітнього покарання визначатиметься в тих самих межах: покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до шести, від чотирьох до шести й від трьох до семи років відповідно. Іншими словами, для неповнолітнього не відбулося пом'якшення меж караності діяння. Тому вчинення злочину неповнолітнім можна було б урахувати при призначенні покарання як обставину, що його пом'якшує.

Проте окреслений підхід залишає без відповіді низку питань, зокрема, про те, як бути, коли виконання вимог, установлених у Загальній частині КК України, призводить до *погіршення* становища неповнолітнього (по-

рівняно зі становищем повнолітньої особи). Справді, аналізуючи шляхи вдосконалення системи покарань неповнолітніх, Н.Л. Березовська пише: «...Сьогодні до неповнолітніх <...> суд із усіх передбачених видів покарань фактично може застосувати і, як правило, застосовує покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк» (курсив наш. – О. О.) [5, с. 126]. І далі: «... Закріпивши в КК України особливості системи покарань неповнолітніх, законодавець намагався поставити неповнолітнього в більш сприятливі умови порівняно з повнолітніми <...>, а фактично поставив неповнолітніх у більш скрутне становище. Так, якщо для повнолітніх осіб санкція статті є альтернативною, то для неповнолітніх у більшості випадків вона стає безальтернативною» (курсив наш. – О. О.) [5, с. 126].

У ситуаціях, які маються на увазі, теж можна побачити деякі елементи пом'якшення становища неповнолітньої особи. Це пом'якшення, проте, насправді є уявним. Зокрема, неповнолітньому, який не працює, за заподіяння умисних тілесних ушкоджень середньої тяжкості (ч. 1 ст. 122 КК України) не можна призначити ані виправні роботи, ані обмеження волі. Тому залишається тільки найбільш суворий вид покарання, установлений санкцією ч. 1 ст. 122 КК України, – позбавлення волі на певний строк. Отже, у цій частині відбувається збільшення суворості реакції держави на вчинений неповнолітнім злочин (порівняно із суворістю відповідної реакції на злочин повнолітньої особи). У той же час повнолітньому покарання у вигляді позбавлення волі за цей злочин призначається на строк від одного (ч. 2 ст. 63 КК України) до трьох років, а ось неповнолітньому – на строк від *шести місяців* (ч. 1 ст. 102 КК України) до трьох років. Однак неможливість застосувати до неповнолітнього більш м'які, ніж позбавлення волі, види покарань (у той час як для повнолітніх така можливість існує) зводиться до позбавлення волі на певний строк. При цьому зниження нижньої межі строку покарання у вигляді позбавлення волі блокує застосування при призначенні покарання п. 3 ч. 1 ст. 66 КК України.

Трапляються й інші ситуації, які неможливо вирішити запропонованим вище способом. Наприклад, у санкції ст. 124 КК України передбачені такі види покарань, як громадські роботи (на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин), виправні роботи (на строк до двох років), арешт (на строк до шести місяців), обмеження волі (на строк до двох років). Покарання у вигляді обмеження волі застосувати до неповнолітнього не можна (ч. 3 ст. 61, ч. 1 ст. 98 КК України). Отже, виключається застосування найбільш суворого виду покарання з тих, які передбачені в санкції. І вже лише це дає підстави охарактеризувати реакцію держави на злочин, учинений неповнолітнім, як більш м'яку (порівняно з реакцією на злочин, учинений повнолітнім). Якщо винний не працює, то суд не може призначити й виправні роботи. Таким чином, залишаються громадські роботи й арешт. Однак мінімальний строк, на який мо-

жуть бути призначені громадські роботи відповідно до санкції статті, перевищує максимальну тривалість покарання цього виду для неповнолітніх (ч. 1 ст. 100 КК України). Розглядаючи таку ситуацію (на прикладі цієї й інших санкцій), Н.Л. Березовська робить висновок про те, що застосувати до неповнолітніх покарання у вигляді громадських робіт у цьому разі не можна [5, с. 145–146]. Але це покарання передбачене в санкції статті, воно застосовується до осіб, які досягли шістнадцятирічного віку (вік суб'єкта злочину, про який ідеться), а тому, очевидно, у суду мала б бути можливість призначити винному покарання цього виду. Ще одне покарання – арешт, який може бути призначено на строк від п'ятнадцяти до сорока п'яти діб (ст. 101 КК України). Неважко помітити, що й у разі застосування до неповнолітнього покарання за вчинення злочину, передбаченого ст. 124 КК України, пом'якшення становища неповнолітнього є досить-таки умовним.

Крім того, ученими зверталася увага на випадки, у яких до неповнолітнього не можна застосувати жодне з покарань, передбачених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України. Цю ситуацію Н.Л. Березовська аналізує на прикладі санкції (зокрема, ч. 1 ст. 296 КК України) і доходить висновку про те, що в разі вчинення відповідного злочину особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку і в якій при цьому немає самостійного доходу, власних коштів або майна, на яке може бути звернене стягнення, санкцію ч. 1 ст. 296 КК України не можна застосувати [5, с. 145]. Про це ж говорить і В.К. Гришук: «...ч. 1 ст. 296 КК взагалі складно застосувати до 14-річних неповнолітніх» [6, с. 147].

Пленум Верховного Суду України в постанові «Про практику застосування судами України законодавства в справах про злочини неповнолітніх» (п. 18) роз'яснив: «Якщо санкцією закону, за яким засуджується неповнолітній, передбачено лише такі види покарань, які з огляду на вік підсудного чи його стан не можуть до нього застосовуватися, суд звільняє його від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру або відповідно до ст. 7 КПК [1960 р.] закриває справу й звільняє його від кримінальної відповідальності, або постановляє обвинувальний вирок і звільняє засудженого від покарання» [1]. Така ж позиція (щоправда, стосовно не тільки неповнолітньої, а й будь-якої іншої особи, до якої не можна застосувати жодне з покарань, передбачених у санкції) дещо раніше була висловлена й у постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику призначення судами кримінального покарання» (абзац 7 п. 8) [7]. Висновок Пленуму Верховного Суду України В.К. Гришук не без іронії називає «геніальним» і ставить при цьому риторичне запитання: «Так навіщо ж тоді, як то кажуть, «городити город», установлюючи кримінальну відповідальність за хуліганство з 14 років?» [6, с. 148].

Прагнучи знайти вихід із розглянутої ситуації, Пленум Верховного Суду України пропонує не найкращий варіант: для прийняття тих

рішень, про які згадується в постановах Пленуму Верховного Суду України, мають бути наявні підстави (у постанові «Про практику призначення судами кримінального покарання» так і сказано: «... за наявності до того підстав...»). Але ж хіба неможливість застосувати до винного жодне з покарань, передбачених у санкції, завжди автоматично означає наявність підстав для прийняття тих рішень, про які зазначено в постановах?

Перше рішення – звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру. Таке рішення суд може прийняти лише щодо неповнолітнього, який уперше вчинив злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, виправлення якого можливе без застосування покарання (ч. 1 ст. 97 КК України). Отже, у випадках, коли, скажімо, злочин вчинено не вперше або виправлення неповнолітнього неможливе без застосування покарання, прийняття рішення про звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру виключається (формулювання санкції, яке не дозволяє застосувати до неповнолітнього жодне з покарань, передбачених у ній, зовсім не свідчить про те, що виправлення неповнолітнього можливе без застосування покарання, а тому не може розглядатися як законодавча вказівка про можливість такого виправлення).

Друге рішення – закриття справи й звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності відповідно до ст. 7 КПК 1960 р. У ст. 7 КПК України 1960 р. йшлося про порядок звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки (ч. 1 – ч. 4), у зв'язку із закінченням строків давності (ч. 6), а також про звільнення від покарання у зв'язку з тим, що на час розгляду справи в суді особу не можна вважати суспільно небезпечною (ч. 5), та у зв'язку із закінченням строків давності (ч. 6) (рішення про звільнення від покарання, очевидно, – третій варіант, який пропонувався Пленумом Верховного Суду України). Щоб прийняти рішення про звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності, мають бути відповідні підстави, а саме: втрата вчинним діянням суспільної небезпечності або втрата суспільної небезпечності винною особою (ст. 48 КК України), закінчення строків давності (ст. 49, ч. 1, ч. 2 ст. 106 КК України). Так само й звільнення неповнолітнього від покарання можливе лише за наявності встановлених у КК України підстав: щире розкаяння та подальша бездоганна поведінка неповнолітнього, унаслідок чого він на момент постановлення вироку не потребує застосування покарання (ч. 1 ст. 105 КК України), або, що теж можливо, бездоганна поведінка й сумлінне ставлення до праці, з урахуванням чого неповнолітнього на час розгляду справи в суді не можна вважати суспільно небезпечним (ч. 4 ст. 74 КК України), або закінчення строків давності (ст. 80; ч. 1, ч. 3 ст. 106 КК України). У разі відсутності передбачених у КК України підстав звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідаль-

ності чи звільнення його від покарання є таким же порушенням закону, як і призначення покарання, коли воно не може бути застосоване до винного.

Як бути в ситуації, коли жодне з покарань, передбачених у санкції, застосувати не можна, і підстав для звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності чи для звільнення його від покарання немає, у КК України не сказано. Звичайно, оціночні поняття, використані в законі для формулювання підстав звільнення від кримінальної відповідальності та звільнення від покарання, створюють спокусу «підтягнути» конкретну ситуацію під законодавчу формулу. Але таке «підтягування», хоч і вимушене, усе ж користі не принесе.

Розв'язати проблеми, які виникають під час призначення покарання неповнолітнім, можна було б шляхом внесення змін до КК України, як це запропоновано, зокрема, Н.Л. Березовською [8, с. 12–13; 5, с. 155–158]. Але внесення змін до закону – то справа майбутнього, та й зробити це може (за загальним правилом) лише Верховна Рада України. Необхідність же призначати покарання неповнолітнім на основі чинного, нехай і недосконалого, КК України існує вже зараз. І суд не може чекати того часу, коли положення Кодексу будуть сформульовані так, що ніяких труднощів у застосуванні покарання до неповнолітніх більше не буде.

Ключем до розв'язання питань (якщо й не всіх, то принаймні їх частини), що виникають під час застосування покарання до неповнолітніх, без внесення змін до КК України, міг би стати інший, ніж той, який набув поширення, погляд на злочини неповнолітніх і на положення КК України, якими визначені особливості караності цих злочинів. Прикметною в аспекті сказаного є позиція Н.Л. Березовської: зазначаючи, що навіть у разі вчинення неповнолітнім особливо тяжкого злочину «призначення неповнолітньому покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк <...> має відповідати принципу гуманізму» і «максимальний строк позбавлення волі <...> необхідно скоротити наполовину», дослідниця вбачає в пропонованому законодавчому рішенні доведення встановленої в п. 3 ч. 1 ст. 66 КК України тези про те, що «неповноліття саме по собі визнається пом'якшуючою обставиною» [5, с. 100]. Пом'якшуюча обставина, указана в п. 3 ч. 1 ст. 66 КК України (як і будь-яка інша), адресована насправді не Верховній Раді України, а суду. Але паралель, проведена Н.Л. Березовською між пом'якшуючою обставиною й установленими в КК України межами, у яких певний вид покарання призначається неповнолітнім, є одним із проявів відображеної в Кодексі закономірності.

Багато злочинів, передбачених у КК України, можуть бути вчинені як повнолітньою особою, так і неповнолітньою, причому одна й та сама особа, звичайно ж, не може одночасно бути й повнолітньою, і неповнолітньою. Злочину, учиненому повнолітньою особою, відповідає реакція держави, установлена в санкції, умовно кажучи, для повнолітньої особи. Злочину неповнолітньої особи теж відповідає санкція,

але «своя», інша, ніж санкція для особи повнолітньої. Тоді кожний злочин, що може вчинитися й особою, яка вже досягла вісімнадцятирічного віку, і особою, яка цього віку ще не досягла, передбачений насправді не в одній диспозиції, якій відповідає лише одна санкція, а принаймні в двох диспозиціях, кожній з яких відповідає «власна» санкція.

У чинному КК України санкції, у межах яких призначається покарання неповнолітнім, окремо не сформульовані («В Особливій частині КК України, – слушно зазначає Н.Л. Березовська, – немає жодної санкції статті <...>, де були б установлені верхня та нижня межа санкції при покаранні неповнолітніх» [5, с. 145]). Ці санкції мають визначитися на основі санкцій статей (санкцій частин статей) Особливої частини КК України – санкцій, у межах яких призначається покарання повнолітнім, з урахуванням при цьому визначених у Загальній частині КК України особливостей караності злочинних діянь, учинених неповнолітніми. Для того, щоб визначені таким чином санкції не були, як висловився Є.С. Назимко, «заручниками» статусу «особливостей» (так Є.С. Назимко охарактеризував не власне санкції, а сам інститут покарання неповнолітніх) [9, с. 1], ці санкції мають бути (багато в чому) самостійними, що дозволить їм завжди давати відповідь на запитання, якою має бути реакція держави на злочинні діяння неповнолітніх.

Висновки

Злочини, учинені неповнолітніми, караються на основі тих положень КК України, які орієнтовані на застосування їх до повнолітніх, з урахуванням при цьому певних особливостей. Такий підхід призводить до того, що в практиці правозастосування виникають запитання, прямої відповіді на які Закон України про кримінальну відповідальність не дає. Виходом із цієї ситуації могло б стати визнання сукупності положень, які визначають покарання, що можуть бути призначені неповнолітньому за той чи інший злочин, санкцією кримінально-правової норми, яка не розчиняється в санкції, що передбачена для повнолітньої особи, а існує поряд із нею.

Стаття посвячена обзору питань, що виникають при призначенні покарання неповнолітнім. В УК України положення про застосування покарання до неповнолітніх закріплені як додаткові до положень, передбачених для повнолітніх осіб. Це призводить до виникнення проблем у практиці застосування Закону України про кримінальну відповідальність. Ключем до розв'язання цих проблем може стати підхід, при якому покарання неповнолітнім буде визначатися не в межах санкції, передбаченої для повнолітніх осіб, а в межах окремої санкції.

Ключевые слова: несовершеннолетние, назначение наказания, обстоятельства, смягчающие наказание, диспозиция, санкция.

The article is devoted to the questions that arise during the infliction of punishment to the juveniles. In the Criminal Code of Ukraine the provisions about application of the punishment to juveniles are fixed as supplementary beside the relevant provisions that to adults are provided. This leads to a number of problems in practice of applying of the law about criminal responsibility. The approach, according to which the punishment to the juveniles will be determined not in the scopes of the sanction that to the adults is fixed but in the scopes of the distinct sanction, can be a key to solving of specified problems.

Key words: juveniles, infliction of punishment, circumstances, that mitigate punishment, disposition, sanction.

Список використаних джерел:

1. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх : постанова Пленуму Верховного Суду України від 16 квітня 2004 р. № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/va005700-04>.
2. Макаренко А.С. Призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання, та деякі проблеми врахування суддівського розсуду / А.С. Макаренко // Право України. – 2011. – № 7. – С. 241–250.
3. Маньковський Л.К. Місце обставин, що пом'якшують покарання, у загальних засадах його призначення неповнолітнім / Л.К. Маньковський // Право і суспільство. – 2013. – № 2. – С. 173–180.
4. Іванюк Т.І. Обставини, які пом'якшують покарання, за кримінальним правом України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Т.І. Іванюк ; Київський націон. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2006. – 16 с.
5. Березовська Н.Л. Покарання неповнолітніх і виправно-трудоий вплив : [монографія] / Н.Л. Березовська. – Одеса : Фенікс, 2011. – 250 с.
6. Гришук В.К. Акцелерация и ретардация: некоторые проблемы уголовной ответственности в Украине / В.К. Гришук // Конституционные основы уголовного права : матер. I Всероссийского конгресса по уголовному праву, посвящ. 10-летию Уголовного кодекса Российской Федерации. – М. : Проспект, 2006. – С. 145–148.
7. Про практику призначення судами кримінального покарання : постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 р. № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03/print1483091766949045>.
8. Березовська Н.Л. Покарання, пов'язані з виправно-трудоим впливом, що застосовуються до неповнолітніх : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Н.Л. Березовська ; Одеська націон. юрид. акад. – Одеса, 2010. – 18 с.
9. Назимко Є.С. Теоретико-прикладні засади становлення та розвитку інституту покарання неповнолітніх у кримінальному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук / Є.С. Назимко ; Харків. націон. ун-т внутр. справ. – Харків, 2016. – 36 с.